

Европейски съд по правата на човека

Кракси срещу Италия (Craxi c. Italie)

Жалба № 34896/97

Решение от 5 декември 2002 г. на I отделение на Съда, станало окончателно на 5 март 2003 г.

(резюме)*

Чл. 6, т. 1: право на справедливо гледане на делото от независим и безпристрастен съд при наличие на наказателно обвинение; **чл. 6, т. 2:** презумпция за невинност; **чл. 6, т. 3, б. "b" и "d":** право на обвиняемия да разполага с достатъчно време и възможности за подготовка на защитата си и да участва в разпита или да иска разпит на свидетелите на обвинението

По принцип в наказателния процес доказателствата трябва да се представят при участие на подсъдимия в публично заседание. Изключения са възможни само при зачитане на правата на защитата. Използването на показания, дадени във фазата на предварителното производство, когато разпитът не може да бъде повторен, не противоречи само по себе си на чл. 6, т.т. 1 и 3 "d", ако обвиняемият е имал адекватна и достатъчна възможност да ги оспори в момента на депозирането им или по-късно. Правата на защитата се ограничават по несъвместим с гаранциите на чл. 6 начин, ако осъждането се основава изцяло или в решаваща степен на показанията на лице, което обвиняемият не е могъл да разпита или да поиска да бъде разпитано нито във фазата на следствието, нито по време на съдебния процес.

Съдилищата са единствено компетентни да се произнесат по виновността, но от това не следва, че предварително или по същото време въпросите, които те разглеждат, не могат да бъдат предмет на обсъждане в специализирани издания, в пресата или сред обществеността. Границите на допустимия коментар обаче не включват изявления, които, съзнателно или не, крият риск за ограничаване шансовете на дадено лице да се ползва от справедлив процес или за подкопаване доверието на обществеността в ролята на съдилищата в наказателното правораздаване.

Фактите по делото

Жалбоподателят е Бетино Кракси – заемал постове секретар на Италианската социалистическа партия и министър-председател на Италия, починал в Тунис през 2000 г.

През 1992 г. прокуратурата на Милано повдигнала обвинения срещу много лица, между които и той, за неистинско счетоводство, незаконно финансиране на политически партии, корупция, злоупотреби и престъпления по служба. Наказателното производство срещу жалбоподателя и други фигури от сферата на

---

* Материалът е подготвен и предоставен от Фондация *Български адвокати за правата на човека*, като част от диск „Сборник материали по правата на човека”, издаден от НИП през 2007 г.

политиката и бизнеса било отразено в пресата. Жалбоподателят бил подсъдим по шест отделни дела и бил наказан с различни срокове лишаване от свобода. По едно от делата – *Ени-Саи*, по което бил обвинен в корупция, адвокатът му представил в съда доказателства, че той е в болница в Тунис, а и идването му в Милано би застрашило личната му сигурност. Поискал отлагане на делото, но съдът не приел отсъствието на подсъдимия за оправдано. В течение на проведените 55 други заседания по делото съдът разрешил да бъдат прочетени дадените в течение на досъдебното производство показания на негови съобвиняеми, които предпочели да запазят мълчание по време на съдебния процес, на починал свидетел и на свидетел, който не можел да бъде намерен, за да бъде разпитан в съда. Жалбоподателят не възразил, но се оплакал от използването на тези неизслушани пред съда показания в жалбата си срещу присъдата, която апелативният съд оставил без уважение. В касационната си жалба г-н Кракси отново формулирал това оплакване, наред с оплаквания срещу гледането на делото в негово отсъствие и срещу пречките, които многобройните паралелни процеси срещу него създали за подготовката на защитата му. Касационният съд оставил жалбата му без уважение, като отбелязал, че присъдата не се основава единствено на спорните показания и че по-нискостоящите съдилища правилно са разгледали делото в негово отсъствие, тъй като не са съществували действителни пречки за участието му. Що се отнася до паралелните производства съдът приел, че може да се постави въпрос по Конвенцията, но делото било разгледано в съответствие с вътрешното право и жалбоподателят не обосновал как именно неговите разпоредби ѝ противоречат.

Резюме на решението на Европейския съд

I. Обявени за допустими оплаквания и предмет на делото

55-57. Съдът припомня, че предметът на делото се определя от решението по допустимостта на жалбата. В случая за допустими са обявени оплакванията на жалбоподателя за несправедливост на производството по делото *Ени-Саи* поради липсата на достатъчно време и възможност за подготовка на защитата му, поради твърдяното нарушение на правото му да участва в разпита или да изисква разпит на свидетелите на обвинението и поради влиянието на медийната кампания върху съда. Във връзка с тях жалбоподателят се позовава на чл. 6, т.т. 1, 2 и 3 “b”, “c” и “d”. Като се има предвид, че изискванията на чл. 6, т. 2 и т. 3 представляват специални аспекти на правото на справедлив процес, гарантирано от т. 1, Съдът ще разгледа отделните оплаквания в светлината на тези два текста, взети заедно (виж, наред с много други, решенията *Ван Гейсегем с/у Белгия*¹ [GC], n° 26103/95, CEDH 1999-I, § 27 и *Камазински с/у Австрия*², 19.12.1989 г., А.168, стр. 31-32, § 62).

58. Що се отнася до позоваването на чл. 6, т. 3, б. “c” обаче Съдът отбелязва, че фактите по делото не сочат на каквото и да било нарушение на тази разпоредба, поради което анализира оплакванията само от гледна точка на чл. 6, т.т. 1, 2 и 3 “b” и “d”.

II. По твърдяното нарушение на чл. 6 от Конвенцията вследствие близките дати на съдебните заседания по различните дела срещу жалбоподателя

¹ Van Geysseghem c. Belgique, решение на Голямото отделение

² Kamazinski c. Autriche

59-62. Жалбоподателят се оплаква, че не е разполагал с достатъчно време и възможности за подготовка на защитата си поради близките дати на съдебните заседания и броя на паралелните заседания по различните дела, както и поради необичайната бързина, с която били проведени производствата. Съдебното производство в Италия било известно с бавността си и бързината по неговите дела се обяснявала със стремежа да се увреди политическият му имидж.

63-65. Правителството оспорва. Жалбоподателят имал достатъчно време и няколко адвокати. Само четири съдебни заседания съвпадали по време със заседания по другите дела срещу него и във всичките участвал поне един от адвокатите му, които не поискали отлагане на делото. Италианските власти съчетали осигуряването на възможност за подготовка на защитата със съблюдаване на изискването за разумен срок на производството.

66-67. Съдът припомня, че по делото *Ени-Саи*, което е предмет на разглеждане, в периода от 18 октомври 1994 г. до постановяването на присъдата на 6 декември с.г. съдебните заседания пред първоинстанционния съд са били насрочени съгласно график, одобрен от адвокатите на жалбоподателя, поради което той няма основание да се оплаква.

68-69. Що се отнася до предшестващия период Съдът отбелязва, че разглеждането на делото е започнало на 29 март 1994 г. Събирането на доказателствата е приключило на 18 октомври с.г., след прекъсване поради съдебната ваканция от 8 юли до 22 септември. През тези малко повече от четири активни месеца, по делото *Ени-Саи* са били проведени 38 съдебни заседания, като по същото или почти същото време са се състояли и многобройни заседания по другите дела. Така през април е имало общо 8 съдебни заседания, през май – 11, през юни и през юли по 21, от 20-ти до 30-ти септември – 7 и от 1-ви до 18 октомври - 13.

70-71. Съдът обръща внимание, че жалбоподателят не се е явил на първото заседание по делото *Ени-Саи*, а на 5 май 1994 г., т.е. малко повече от месец след започването му, доброволно е напуснал страната и е заминал за Тунис, като по този начин се е отклонил от юрисдикцията на държавата и имплицитно се е отказал от правото си да се яви в съдебните заседания. От този момент нататък е бил защитаван от избрани от него адвокати. Наистина, те е трябвало да се явят на голям брой съдебни заседания в кратък срок, но нищо не сочи осигурената от тях защита да е страдала от недостатъци или да е била неефективна. Напротив, те са участвали в събирането на доказателствата и са изложили фактически и правни доводи.

72-73. Освен това адвокатите на жалбоподателя, които го представляват и пред Европейския съд, не дават задоволително обяснение защо до 9 ноември 1994 г. не са привлекли вниманието на националните власти върху тези затруднения. Те не са поддържали подобно оплакване и пред националния апелативен съд.

74. При изложените обстоятелства Съдът не намира нарушение на чл. 6 в това отношение.

Ш. По твърдяното нарушение на чл. 6 от Конвенцията вследствие невъзможността на подсъдимия да участва в разпита или да иска разпит на свидетелите на обвинението

75-77. Жалбоподателят твърди, че е бил осъден само въз основа на показанията на свидетели и на съобвиняемите му, дадени по време на досъдебното производство или по други дела, т.е. в отсъствие на адвокатите му.

78-82. Правителството изтъква, че жалбоподателят не е възразил срещу четенето на тези показания в съда. Наред с неговия интерес да участва в разпита на съобвиняемите му, съществувал и техният интерес да запазят мълчание пред съда, както и този на съда да използва събраните по време на следствието доказателства. Това поставяло сложни проблеми, с които италианският законодател се занимавал неведнъж и в резултат на това били направени законодателни изменения.

83. Съдът отбелязва, че показанията на свидетеля, който не е бил разпитан поради невъзможност да бъде намерен, не са послужили за мотивиране на присъдата и следователно с това правото на жалбоподателя да участва в разпита или да иска разпит на свидетелите на обвинението не е било нарушено (виж, *mutatis mutandis*, цитираното дело *Камазински*, стр. 40, §§ 89-91). При това г-н Кракси не е доказал, че тези показания са били необходими за установяване на истината и че невъзможността за изслушването им е накърнила правото на защита (виж *Брикмон с/у Белгия*³, решение от 7.7.1989 г., А.158, стр. 31, § 89). Поради това не се налага Съдът да се произнеса дали свидетелят действително е бил неоткриваем, както твърди правителството, или е могъл лесно да бъде намерен, както поддържа жалбоподателят.

“84. (...) Съдът припомня, че допустимостта на доказателствата е въпрос преди всичко на вътрешното законодателство и че по принцип националните съдилища са тези, които преценяват събраните доказателства. (...) Задачата, която Конвенцията му е поставила, не е да се произнеса дали дадени свидетелски показания основателно са били приети като доказателства, нито дали са били достатъчни, за да обосноват осъждане, а да изследва дали производството, разгледано в целостта му, включително начинът на представяне на доказателствата, е имало справедлив характер (виж, наред с други, *Доорсон с/у Холандия*⁴, решение от 26.03.1996 г., *Recueil* 1996-II, стр. 470, § 67 и *Ван Мехелен и др. с/у Холандия*⁵, решение от 23.04.1997 г., *Recueil* 1997-III, стр. 711, § 50).

85. По принцип доказателствата трябва да се представят при участие на подсъдимия в публично заседание, за да се осигури състезателност на производството. Този принцип не е без изключения, но те могат да бъдат приети само под резервата, че са зачетени правата на защитата. Като правило т.т. 1 и 3 “d” на чл. 6 изискват на обвиняемия да се осигури адекватна и достатъчна възможност да оспори дадени свидетелски показания, подкрепящи обвинението, и да разпита свидетеля в момента на депозирането им или по-късно (*Люди с/у Швейцария*⁶, решение от 15.06.1992 г., А.238, стр. 21, § 47; *А.М. с/у Италия*, решение от 14.12.1999 г., ECHR 1999-IX, стр. 55, § 25; *P.S. с/у Германия*, решение от 20.12.2001 г., n° 33900/96, § 21, непубликувано).

86. Наистина, при определени обстоятелства може да се окаже необходимо съдебните органи да ползват показания, дадени във фазата на досъдебното производство, по-специално когато невъзможността разпитът да бъде повторен се дължи на обективни факти като смърт на свидетеля (виж например *Ферантели и*

---

³ Bricmont c. Belgique

⁴ Doorson c. Pays-Bas

⁵ Van Mechelen et autres c. Pays-Bas

⁶ Lüdi c. Suisse

*Сантанджело с/у Италия*⁷, решение от 7.08.1996 г., *Recueil* 1996-III, стр. 950-951, § 52), или когато трябва да се защити правото му да запази мълчание относно обстоятелства, които биха могли да доведат до наказателната му отговорност. Ако обвиняемият е имал адекватна и достатъчна възможност да оспори такива показания – в момента на депозирането им или по-късно, използването им не противоречи само по себе си на чл. 6, т.т. 1 и 3 “d”. От това обаче следва, че правата на защитата се ограничават по несъвместим с гаранциите на чл. 6 начин, ако осъждането се основава изцяло или в решаваща степен на показанията на лице, което обвиняемият не е могъл да разпита или да поиска да бъде разпитано нито във фазата на следствието, нито по време на съдебния процес (виж *Сауди с/у Франция*⁸, решение от 20.09.1993г., А.261-С, стр. 56-57, §§ 43-44, *Лука с/у Италия*⁹, решение от 27.02.2001 г., n° 33354/96, § 40, непубликувано; цитираното *P.S. с/у Германия*, § 24).

87. Съдът подчертава по-нататък, че възможността при решаването на въпроса за основателността на обвинението да се използват дадените преди съдебното разглеждане показания на съобвиняеми, възползвали се от правото си да запазят мълчание, или от лица, починали преди да могат да свидетелстват, е била предвидена от тогава действалото вътрешно право на държавата-ответник (...). Това обаче не може да лиши подсъдимия от правото, което му признава чл. 6, т. 3 “d”, да участва в разпита или да изисква разпит в условия на състезателност на всички важни за обвинението свидетели (виж, *mutatis mutandis*, цитираното *Лука с/у Италия*, § 42).”

88. В случая националните съдилища са осъдили жалбоподателя като са се основали единствено на въпросните показания. Нито той, нито адвокатите му са имали възможност на който и да било етап от производството да участват в разпита на тези лица, които следва да бъдат считани за “свидетели” по смисъла на чл. 6, т. 3 “d”, щом твърденията им са били използвани като доказателство от италианските съдии.

89. При това положение не може да се заключи, че жалбоподателят е имал адекватна и достатъчна възможност да оспори показанията, мотивирали осъждането му.

90-91. Съдът припомня практиката си, според която нито буквата, нито духът на чл. 6, т.т. 1 и 3 “d” пречат дадено лице по своя воля да се откаже изрично или мълчаливо от гаранциите им, но подобен отказ трябва да бъде недвусмислен и да не противоречи на важен обществен интерес.

92-93. В случая адвокатите на жалбоподателя не са възразили, но приемането по делото на въпросните показания е било законосъобразно съгласно италианското право и подобно възражение би имало малки изгледи за успех. Поради това липсата на официално възражение не може да се приеме за мълчалив отказ от правото на жалбоподателя да участва в разпита или да изисква разпит на свидетелите на обвинението, още повече, че жалбите му срещу присъдата са съдържали такова оплакване.

94-95. Следователно, налице е нарушение на чл. 6, т.т. 1 и 3 “d” от Конвенцията.

IV. По твърдяното нарушение на чл. 6 от Конвенцията вследствие насочената срещу жалбоподателя кампания в пресата

⁷ Ferrantelli et Santangelo c. Italie

⁸ Saïdi c. France

⁹ Lucà c. Italie

96-97. Според жалбоподателя, процесът му протекъл в атмосфера на враждебност, тъй като медиите провъзгласили вината му преди произнасянето на съда и повлияли както общественото мнение, така и съдиите.

98. Съдът припомня, че съгласно практиката на органите по Конвенцията яростната медийна кампания в някои случаи е в състояние да навреди на справедливостта на процеса, като повлияе общественото мнение и оттам съда, който следва да се произнесе по виновността.

“99. Приема се обаче, че съдилищата не могат да функционират във вакуум – те са единствено компетентни да се произнесат по виновността, но от това не следва, че предварително или по същото време въпросите, които те разглеждат, не могат да бъдат предмет на обсъждане в специализирани издания, в пресата или сред обществеността (виж, *mutatis mutandis*, [Сънди таймс \(№ 1\) с/у Обединеното кралство](#)¹⁰, решение от 26.04.1979 г., А.30, стр. 40, § 65).

100. При условие, че не преминава границите, установени в интерес на доброто правораздаване, отразяването на съдебни производства, включително коментарите, допринасят за осведомяването и следователно са съобразни с изискването за публичност на съдебното разглеждане, установено в чл. 6, т. 1 от Конвенцията. На функцията на медиите да съобщават такава информация съответства правото на обществеността да я получава (*ibidem*). Това е още по-вярно, когато процесът е, както в случая, на известна фигура като бивш министър-председател. Такива лица неминуемо и съзнателно се излагат на внимателен контрол както от журналистите, така и от гражданите (виж по-специално [Лингенс с/у Австрия](#)¹¹, решение от 8.07.1986 г., А.103, стр. 26, § 42). Поради това границите на допустимите коментари са по-широки по отношение на политик, визиран в това му качество, отколкото по отношение на обикновено частно лице (*ibidem*).

101. Въпреки това, и известните личности като всеки друг имат право на справедлив процес, така както е гарантиран от чл. 6, т. 1 от Конвенцията, което включва и правото на независим съд. В едно демократично общество това право заема толкова важно място, че рестриктивното тълкуване на чл. 6 не би отговаряло на предмета и целта на разпоредбата ([Делкур с/у Белгия](#)¹², решение от 17.01.1970 г., А.11, стр. 15, § 25). Журналистите трябва да го помнят, когато пишат статии за висящи наказателни производства, тъй като границите на допустимия коментар може да не включват изявления, които, съзнателно или не, крият риск за ограничаване шансовете на дадено лице да се ползва от справедлив процес или за подкопаване доверието на обществеността в ролята на съдилищата при наказателното правораздаване ([Ворм с/у Австрия](#)¹³, решение от 29.08.1997 г., *Recueil* 1997-V, стр. 1552, § 50 ; цитираното [Папон с/у Франция](#).)”

102. В случая интересът на медиите към делото *Ени-Сай* и значението му в очите на общественото мнение са били следствие от високата позиция на жалбоподателя, от политическия контекст на събитията и от естеството им.

103-104. Съдът отбелязва, че в едно демократично общество е неизбежно пресата понякога остро да коментира чувствителни дела, които, както това на жалбоподателя, касаят морала на висшите държавни служители и отношенията между политиката и бизнеса; че делото е било разглеждано само от

¹⁰ Sunday Times (n°1) c. Royaume-Uni

¹¹ Lingens c. Autriche

¹² Delcourt c. Belgique

¹³ Worm c. Autriche

професионални съдии, чиито образование и опит, за разлика от съдебните заседатели, са преграда срещу външно влияние; че присъдата е произнесена след състезателно производство, в което жалбоподателят е имал възможност да изложи всички свои доводи. Нищо не дава основание да се смята, че при тълкуването на националното право или при преценката на доводите на страните съдиите са били повлияни от твърденията в пресата.

105. Съдът намира за недоказано оплакването, че прокуратурата системно съобщавала на пресата конфиденциална информация.

106-108. Поради изложеното и предвид присъщите на съдебното производство гаранции, Съдът не намира данни за засягане справедливостта на процеса. Следователно не е налице нарушение на чл. 6 от Конвенцията в това отношение.¹⁴

Съдът приема, че констатирането на нарушението само по себе си представлява достатъчно справедливо обезщетение за всички имуществени и неимуществени вреди, които жалбоподателят е могъл да претърпи. Отхвърля искането му за присъждане на направените разноски като неуточнено и недоказано.

---

¹⁴ Решението е единодушно по всички въпроси.